

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА У СТРУКТУРНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто структурну трансформацію економіки України. Проаналізовано вплив дії фінансового механізму на формування структури економіки України.

Ключові слова: структура економіки, структурна трансформація.

Постановка проблеми. Перехід України до сталого економічного розвитку на даний час є головною метою реформування економічної системи нашої держави. Сучасний період характеризується інтенсивним науково-технологічним прогресом, коли за показниками добробуту лідерство здобувають ті з країн, які створюють потрібні умови для адаптації економічного середовища до ринкових видозмін. Світовий досвід вказує на те, що економічне зростання країн Західної Європи певною мірою пояснюється глибокими структурними змінами, які забезпечили впровадження досягнень науково-технічного прогресу, економію, раціональне використання ресурсів та інші позитивні зрушення. Враховуючи це, питання структурної трансформації економічної системи України є особливо нагальним.

Дія фінансових інструментів є одним із найбільш дієвих чинників впливу на структурну перебудову; фінансова політика кожної країни повинна чітко відповідати заздалегідь визначеним мікро- та макроекономічним цілям. З вибором Україною курсу на економічне зростання, радикалізацію економічних перетворень та посилення їхньої керованості, такі зміни потребують ґрунтового аналізу, який би базувався на наукових засадах, а впровадження їх вимагає системності та дієвості.

Дослідженню питання структурних змін присвячено роботи Д. Белла, Дж.К. Гелбрейта, С. Дорогунцова, П. Друкера, К. Кларка, В. Коломойцева, М. Пората, В. Леонтєва, А. Турена, Л.М. Шаблістої тощо.

Метою статті є дослідження структурної трансформації економіки України та виявлення впливу фінансового сектора на структурну перебудову.

Виклад основного матеріалу. Структура економіки характеризується комплексом фактичних відносин між взаємозалежними елементами складної системи національної економіки. Вона визначається відношеннями між наявними в країні виробничими ресурсами та обсягами їхнього розподілу між суб'єктами, а також між складовими національного продукту, які сформувались у процесі його виробництва, розподілу, обміну та споживання.

На формування економічної структури впливають різноманітні фактори: наявна ринкова кон'юнктура, місткість та рівень монополізації ринків, ступінь участі країни у міжнародному поділі праці, рівень розвитку виробничих сил, темпи розвитку науково-технічного прогресу тощо.

У сучасну добу відкритості країн та розширення мережі економічних відносин, а відповідно, і міждержавних взаємозв'язків, одним із основних регуляторів впливу на ці процеси є фінанси (під цим поняттям розумітимемо не тільки грошовий актив, а й цінні папери). Фінансові ресурси, їх найраціональніше використання у відтворювальній діяльності перехідного до ринку суспільства визначають матеріальну основу практичного реформування перехідної економіки та успішного подолання структурних негараздів. Фінансова система пронизує всю національну економічну систему, починаючи від домогосподарств, індивідуальних і партнерських підприємств, корпоративних підприємств і закінчуючи державою.

Вихідною методологічною базою для дослідження структури економіки є широкоаспектне бачення останньої як багаторівневої системної конструкції, що включає господарські системи підприємств, організацій, корпорацій; економіку регіонів; макроекономіку зі своєю господарською системою, які об'єднуються в єдине ціле галузевими економіками, різними інфраструктурами (виробничою, ринковою, інформаційною, соціальною) і фінансовою системою. До елементів останньої можна зарахувати фінанси домогосподарств, підприємств та держави.

Нинішня структура економіки України, сформована як частина єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР, зберігає ознаки деформованості, що виникли ще в 70-ті роки ХХ ст. і до середини 80-х років ХХ ст. стали перешкодою для економічного розвитку країни. За дев'ятнадцять років державної незалежності структурні диспропорції не тільки не подолано, а навпаки, вони поглибилися і гальмують проведення ринкових реформ.

Під час виходу економіки країни на міждержавний або міжнародний рівень важливою є здатність її елементів (галузей, підгалузей, міжгалузевих комплексів) швидко адаптуватися до умов ринкових відносин. Економіки держав з достатнім рівнем еластичності і гнучкості вчасно пристосовуються до змін ринкових обставин, беруть участь у нових інтеграційних і глобалізаційних процесах, а також є менш сприйнятливими до фінансових шоків. Особливої уваги вимагає ситуація виникнення структурної деформації, яка є не тільки наслідком неправильного використання конкурентних переваг країни, а й загрозою її динамічного розвитку.

Деформованість структури економіки України можна простежити, проаналізувавши показники випуску товарів і послуг у розрізі видів економічної діяльності за станом на 2009 рік. На три ВЕД, які характеризуються найбільшою часткою у випуску, припало 53 % показника (21 % з них було забезпечено за рахунок ВЕД, які обслуговують ринкові відносини, а саме торгівля та діяльність транспорту і зв'язку; 32 % – переробна

промисловість). Слід звернути увагу на переважну концентрацію переробної промисловості України у випуску товарів і послуг. Зростає частка ВЕД, які обслуговують ринкові відносини: торгівля, операції з нерухомим майном, діяльність транспорту та зв'язку, а також фінансова діяльність. Посилюється тенденція до скорочення частки у випуску природоексплуатуючих видів економічної діяльності: сільське господарство та лісництво, добувна промисловість, виробництво електроенергії, газу та води. Зростає частка у випуску освіти: у 1996 році вона була восьмим ВЕД, у 2009 році вона – десята. Також спадну тенденцію демонструє сфера науки.

Частка фінансової діяльності у внутрішньому валовому продукті становить 4,7 %. Наприклад, 19,2 % було середнім значенням цього показника для країн “великої сімки” 1990 року [2]. Однією зі складових фінансового сектора є фондовий ринок. У 2008 році в Україні його активність була досить низькою: 2,5 % випуску товарів і послуг і 5 % ВВП.

Іншою проблемою фінансового сектора є нерозвинений небанківський ринок. На банки в Україні припадає 80 % фінансової діяльності. Проте порівняно з країнами Східної Європи (наприклад, Польщею, Чехією) він в Україні розвивається активніше, зокрема за показником виданих кредитів щодо ВВП Україна випереджає дані країни на 10 %.

Структуру економіки доцільно розглянути у розрізі п'яти шаблів, критерієм розмежування прошарків при цьому є техніко-економічні особливості галузей, ступінь їхньої залежності від природних факторів і характер зв'язку з виробництвом благ. Такий секторальний аналіз дав змогу виявити дисбаланс між видами економічної діяльності, які орієнтуються на сировину (перший прошарок), первинну переробку (другий), виробництво готової продукції (третій), діяльність з обслуговування контрагентів ринкових відносин (четвертий) та сферу науки та інновацій (п'ятий). На нижніх шаблях важливу роль відіграють природні ресурси, первинна сировина і праця низької кваліфікації; на другому і вище – відбувається видовження природно-продуктових вертикалей, природоексплуатуючі фактори виробництва відіграють все меншу роль, на перший план починають виходити висококваліфікована праця, наукові та технічні досягнення, високі технології, інформація [1].

У таблиці 1 наведено розподіл випуску товарів і послуг України за прошарками структури економіки за станом на 1991, 1996 та 2009 рр.

Розподіл видів економічної діяльності за прошарками структури економіки: 1991, 1996 та 2009 роки (% до випуску товарів і послуг)

Прошарки структури економіки	Рік		
	1991	1996	2009
5	10	10	10
4	5	11	26
3	7	11	11
2	61	47	41
1	17	21	12

Джерело: розрахунки автора за даними Державного комітету статистики України.

Структура економіки 1991 і 1996 років характеризується “важким” дном, в основі економіки – праце- та матеріаломісткі технології. Присутня тенденція до звуження перших двох та розширення четвертого прошарків. Структура економіки України повільно модифікується під впливом ринкових чинників, проте модель структури економіки України поки не наближається до моделей структур розвинутих країн. Вагомою залишається частка сировинних видів економічної діяльності, замало уваги приділяється наукомістким технологіям. Основними видами залучення фінансування є власні кошти підприємства або організації, кошти іноземних інвесторів, кредити банків та інших позик, а також кошти державного бюджету.

Аналіз фінансової діяльності України стосовно шляхів залучення коштів виявив, до яких із них фінансовий сектор є чутливим. Фінансова діяльність характеризується вразливістю до зовнішніх шоків, проте із часовим лагом. Це пояснюється значною часткою (80 % за станом на 2009 рік) обсягу іноземного інвестування, а саме – прямих іноземних інвестицій, у структурі залучених у діяльність коштів. Частка залучених коштів шляхом банківського кредитування становить 16 %. Отже, 96 % залучених коштів фінансової діяльності відбувається завдяки зовнішнім джерелам, що робить її чутливою до незалежних від України умов.

Висновки. Роль фінансового сектора у структурній політиці України на сучасному етапі не є достатньо впливовою. Про це свідчить те, що частка випуску фінансової діяльності у структурі економіки є досить низькою порівняно з іншими країнами. Пояснюється це нерозвиненістю таких складових фінансової діяльності України, як фондовий ринок та небанківський сектор.

Можливість економіки України до сприйняття трансформацій ринку ускладнюється тим, що вона є нееластичною та складною за своєю будовою, спираючись значним чином на сировинний комплекс. Загрозою також можна вважати значну залежність фінансової діяльності від зовнішнього фінансування, що свідчить про перекіс у бік орієнтації на зовнішній капітал і характеризує сектор як занадто відкритий, а відповідно, і вразливий до

зовнішніх шоків. Отже, особливості нинішньої структури економіки України не є стратегічно виграшними.

Недоліки структурної трансформації української економіки можуть призвести до подальшого нарощення структурних деформацій, допущених під час переходу до ринкової системи і не ліквідованих за роки незалежності. І навпаки, та структурна політика, яка ставитиме за мету якісні структурні реформи, стимулюватиме створення передумов для прискорення економічного розвитку та ефективної інтеграції економіки України до світового та європейського економічного простору.

Список літератури

1. Белл, Д. Грядущее постиндустриальное общество [Текст] / Д. Белл // Опыт социального прогнозирования. – М. : Академия, 1999. – 956 с.
2. Видяпин, В. И. Экономическая теория [Текст] / В. И. Видяпин, А. И. Добрынин. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 714 с.
3. Иноземцев, В. Л. За пределами экономического общества: Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире [Текст] / В. Л. Иноземцев. – М. : Academia, Наука, 1998. – 640 с.
4. Крючкова, І. В. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання [Текст] / І. В. Крючкова. – К. : Експрес, 2007. – 520 с.
5. Шинкаренко, Т. П. Структурні зміни в економіці України: порівняння із загальносвітовими тенденціями [Текст] / Т. П. Шинкаренко // Економіка та прогнозування. – 2006. – № 4. – С. 77–92.
6. Porat, M. The information economy: development and measurement / M. Porat, M. Rubin. – Washington, 1978.

Summary

The article reviews the structural transformation of economy of Ukraine. The influence of the financial sector for the formation of structure of economy of Ukraine.

Отримано 14.12.2010

Неживенко, О.В. Роль фінансового сектора у структурній трансформації економіки України [Текст] / О.В. Неживенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – Т. 30. - С. 218-223.